

RIJEKA DRAVA OD ŠTAJERSKO-HRVATSKE GRANICE DO UŠĆA U DUNAV POČETKOM 1780-IH GODINA

DRAVA RIVER AND ITS COURSE STREAM FROM STYRIA BORDER WITH CROATIA TO ITS CONFLUENCE WITH DANUBE RIVER IN EARLY 1780S

Hrvoje Petrić

Odsjek za povijest
Filozofski fakultet
Sveučilište u Zagrebu
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
Republika Hrvatska
hpetric@ffzg.hr

Primljeno/ Received: 14. 8. 2011.

Prihvaćeno/ Accepted: 7. 10. 2011.

Rad ima dvije pozitivne recenzije

Izvorni znanstveni rad

Original scientific paper

UDK / UDC 630-233(497.5-37)1780

Sažetak

Autor u radu nastoji prikazati prostor rijeke Drave od štajersko-hrvatske granice do ušća rijeke Drave u Dunav u duljini od približno 305 km. Članak se temelji prvenstveno na podacima iz jozefinskih karata i opisa s početka 1780-tih godina. Obraden je prostor rijeke Drave i njenog priobalja u Varaždinskoj, Križevačkoj i Virovitičkoj županiji te u Đurđevačkoj pukovnji. U radu su predstavljene dimenzije rijeke Drave: širina, dubina, brzina i visina obala. Dani su podaci o dinamici i intenzitetu poplava, skelama, šumama, mlinovima, izgledu naselja itd. Istraživano je razdoblje posebno zanimljivo jer je prethodilo većim radovima na regulaciji Drave te prikazuje ovu rijeku u onakvom obliku kakva je bila prije znatnijih ljudskih intervencija na njoj. Rezultati istraživanja izgleda rijeke Drave na jozefinskim kartama mogu predstavljati polazište za buduća istraživanja dinamike hidrografskih odnosa i transformaciju okoliša te samim time biti prilog povijesti okoliša.

Ključne riječi: rijeka Drava, 18. stoljeće, povijest okoliša, jozefinske karte

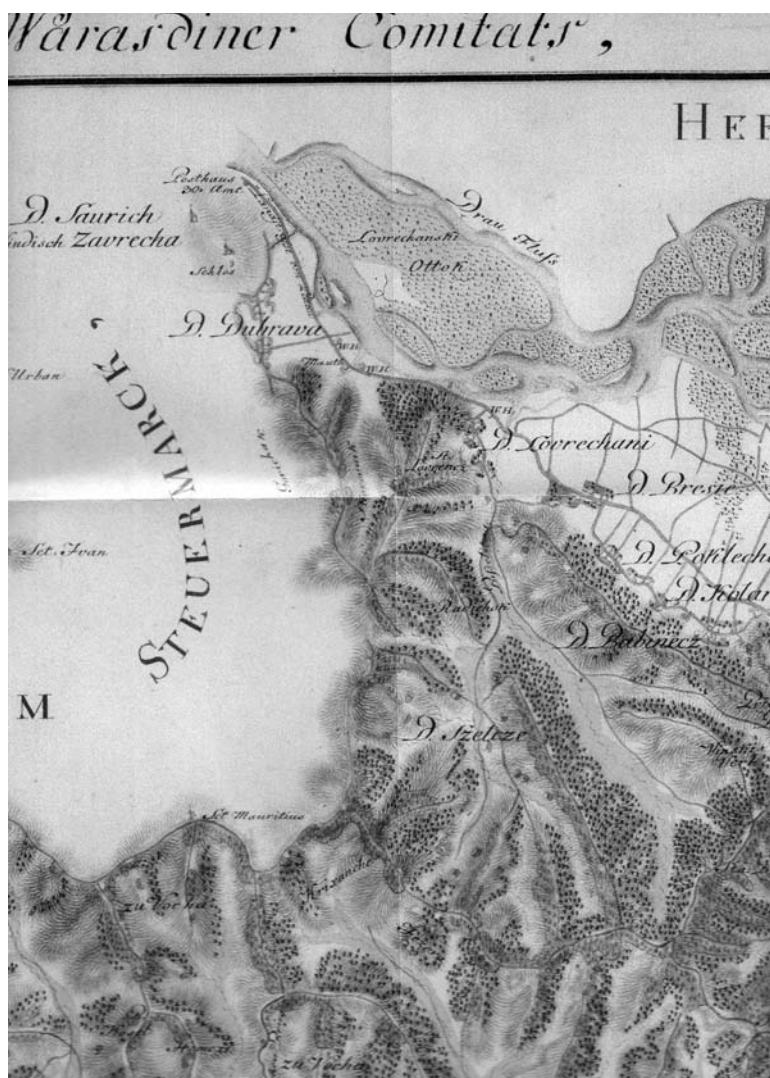
Key words: Drava River, Eighteenth century, environmental history, Joseph II. Land Survey maps

Cjelokupni tok rijeke Drave orijentiran je u smjeru istok-jugoistok, a njegova današnja duljina od izvora do ušća iznosi 749 km.¹ Duljina u ovome radu istraživanog dijela toka rijeke Drave, koji obuhvaća prostor od štajersko-hrvatske granice do ušća u Dunav, iznosi približno 305 km. Istraživani prostor zauzima približno oko 40 posto od cjelokupnog toka. Valja istaknuti kako je na ovom mjestu istraživanjima obuhvaćen veći dio ukupnog nizinskog toka Drave. Naime, nizinski tok Drave počinje u Štajerskoj, a nastavlja se u Hrvatskoj (na oko 200 m nad morem). Drava u Dunav utječe kraj Bijelog Brda na oko 80 m nad morem.

Ovaj članak predstavlja pokušaj prikaza stanja rijeke Drave od štajersko-hrvatske granice do njenog ušća u Dunav početkom 1780-ih godina, tj. rijeke u obliku prije znatnijih ljudskih intervencija. Osnovno istraživačko pitanje glasi kako je izgledala rijeka Drava sa svojim priobaljem

¹ Vladimir BLAŠKOVIĆ, Osobitosti Drave i naše granice u Podravini, *Podravski zbornik* 2, Koprivnica 1976, 141; Ivan BERTIĆ, Drava, *Enciklopedija Jugoslavije*, 3, Zagreb 1984, 569-571; Anna Maria GRÜNFELDER, Drava, *Podravski zbornik*, 22, Koprivnica 1996, 37-54.

početkom 1780-ih godina? U historiografiji su obrađivani tek segmenti rijeke Drave u drugoj polovici 18. stoljeća.² Članak se prvenstveno temelji na jozefinskim kartama³ i opisima u hrvatskom »provincijalu« te Vojnoj krajini. Na osnovi izvora je moguće prilično precizno prikazati izgled Drave prije procesa obimnijih regulacija. Pretpostavka je kako dobiveni rezultati mogu predstavljati polazište za buduća istraživanja dinamike ove rijeke i transformaciju dravskog okoliša. To je važno zbog toga jer rijeka Drava još uvijek nema svoju ekohistorijsku monografiju, za razliku od nekih drugih europskih rijeka.⁴

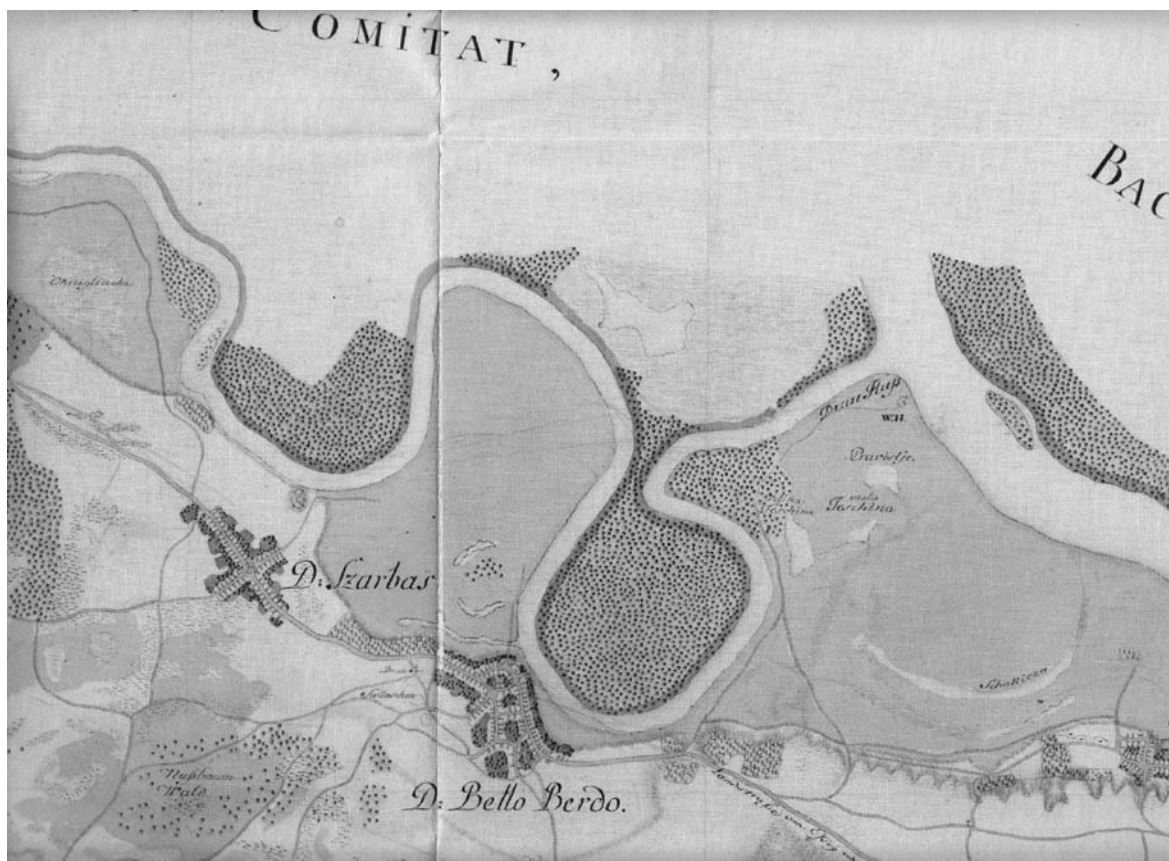

Sl. 1 Dio hrvatsko-štajerske granice na Dravi početkom 1780-ih godina

² Mirela SLUKAN ALTIĆ, Hidroregulacije Drave i njezini utjecaji na transformaciju prirodnog i kulturnog pejzaža Podravine, *Podravina, časopis za multidisciplinarna istraživanja*, 2, Koprivnica 2002; 128-152; ista, Povijest regulacije Drave kod Varaždina, *Hrvatske vode: časopis za vodno gospodarstvo*, 66, Zagreb 2008; 329-343; Hrvoje PETRIĆ, *Općina i župa Drnje. Povijesno-geografska monografija*, Drnje 2000.; Hrvoje PETRIĆ, »Utjecaj rijeke na pogranična naselja. Primjer rijeke Drave u 18. i 19. stoljeću«, *Ekonomika i ekohistorija*, god. I., br. 1., Zagreb – Samobor 2005., str. 37 – 62; Hrvoje PETRIĆ, Dragutin FELETAR, »Ljudi i selo Donja Dubrava na Dravi do sredine 20. stoljeća«, u: Zvonimir BARTOLIĆ, Dragutin FELETAR, Vladimir HORVAT, Ladislav KRANJEC (i dr.), *Općina i župa Donja Dubrava. Povijesno-geografska monografija*, Donja Dubrava 2007.; Hrvoje PETRIĆ, Dragutin FELETAR, *Općina Đelekovec. Povijesno-zemljopisna monografija*, Đelekovec 2008. itd.

³ Više o korištenju kartografskih izvora u povijesnim znanostima - Mirela SLUKAN ALTIĆ, *Povijesna kartografija. Kartografski izvori u povijesnim znanostima*, Samobor 2003.

⁴ Jedan od najboljih primjera ekohistorije europskih rijeka je obrada Rajne – usp. Mark Cioc. *The Rhine: An Eco-Biography, 1815-2000*. Seattle: University of Washington Press, 2002.

Sl. 2 Ušće Drave u Dunav (Virovitička županija) početkom 1780-ih godina

Dimenzije rijeke

Na prostoru Varaždinskog generalata opisi i karte su bile izrađene od 1781. i 1782. godine, na području Virovitičke županije do 1782., a na teritoriju Varaždinske i Križevačke županije od 1783. do 1784. godine.⁵ Mjerne jedinice koje su se upotrebljavale su hvat i stopa, a povremeno se koristi i korak. Hvat je iznosio 1,8964839 m, a bečki korak 0,9482418 m.⁶ Inače je 6 stopa činilo jedan hvat. Prema tome jedna bi stopa iznosila 31,608065 cm.

Početkom 1780-ih godina je moguće odrediti približne dimenzije Drave tj. širinu i dubinu, a na nekim mjestima i okvirnu visinu obale. Širina rijeke je na štajersko-ugarskoj granici iznosila 60-120 hvati ili 114-228 m, a nekoliko desetaka kilometara prije ušća u Dunav je iznosila 200 koraka i oko 190 m s time da je u Virovitičkoj županiji širina iznosila od 55 hvati ili 104 m (kraj Kapinaca) do 400 koraka ili oko 380 m (kraj Šokac Miholjca). U Križevačkoj županiji je širina varirala od najniže zabilježene kraj Čičkovine – 40 hvati ili 76 m do najšire kraj Hrženice – 300 hvati ili 569 m. Zanimljivo je da prije ušća Mure širina Drave iznosi do 220 hvati ili 417 m, a nakon ušća do 200 hvati ili 379 m. U Đurđevačkoj pukovnici je širina Drave bila od 120 koraka ili 114 m do 1200 koraka ili 1140 m kraj Ždale. Potonja brojka očito predstavlja maksimalnu širinu, mjerena najvjerojatnije u trenutku jedne od poplava, što potvrđuje da je širina kraj Drnja i Brodića iznosila oko 300 koraka ili 380 m. U Virovitičkoj županiji je širina kod Rušana iznosila 124-180 hvati ili 235-341 m. U toj je

⁵ Robert RILL, Jozefinski vojni zemljovid na prostoru Republike Hrvatske, *Varaždinska županija*, Zagreb 2005., 25-29.

⁶ Mirela SLUKAN ALTIĆ, Razvoj i osobine habsburške vojne kartografije, *Varaždinska županija*, Zagreb 2005., 15.

županiji rijeka bila najuža kraj Kapinaca – 55 hvati ili 104 m, a najšira kraj Šokac Miholjca – 400 koraka ili 379 m, dok je kraj Osijeka duplo uža odnosno široka svega 200 koraka ili 189 m.⁷

Dubina je na štajersko-hrvatskoj granici, kraj Dubrave u Varaždinskoj županiji iznosila 6-9 stopa ili 1,9-2,84 m što ukazuje da je tamo Drava bila relativno plitka, dok je na potezu od Ormoža do Varaždina je uglavnom iznosila 4-6 stopa, a kod Varaždina je dubila smanjena na 1,5-2,5 hvata ili 2,84-4,74 m. U Križevačkoj županiji je prije utoka Mure dubina rijeke Drave iznosila 8-12 stopa ili 2,53-3,79 m, a od ušća Mure 2-3 hvata ili 3,79-5,69 m. U Đurđevačkoj pukovnici je dubina bila 3-6 hvati ili 5,69-11,38 m. Na početku Virovitičke županije (kraj Rušana) dubina je bila 4-5,5 hvati ili 7,5-10,42 m, na sredini županije (kraj Moslavine) 1-2 hvata ili 1,9-3,8 m, a na kraju županije (kraj Osijeka) 2-3 hvata ili 3,8-5,69 m. U opisima iz početka 1780-ih godina na cijelom se toku rijeke Drave od štajersko-hrvatske granice do njenog ušća u Dunav navodi kako joj je tlo pješćano ili šljunkovito.

Visina obale je u Varaždinskoj županiji blizu štajersko-hrvatske granice bila od 6 do 8 stopa ili od 1,9 do 2,53 m, a kraj Varaždina svega 1-2 stope ili 32-64 cm. U Križevačkoj županiji je visina obale iznosila od 2 stope ili 64 cm (kraj Struge) do 3 stope ili 95 cm (kraj Legrada). Kraj Osijeka je visina obale bila čak 3-4 hvata ili 5,69-7,5 m.

Iako su mjere rijeke Drave zabilježene na više mjesta u opisima, treba jasno reći kako se ne radi o preciznim mjerenjima nego samo približnim tako da izneseni podaci predstavljaju samo okvir za predodžbu o veličini ove rijeke početkom 1780-ih godina. Zbog toga širinu i dubinu Drave te visinu njene obale treba uzimati tek kao ilustrativne vrijednosti.

Kanali i nasipi

Na rijeci Dravi je početkom 1780-ih uočljivo tek nekoliko intervencija, od kojih su značajnije bile novi kanal kraj Varaždina i tzv. repaški kanal u Đurđevačkoj pukovnici. Potonji je prokopan za obranu od meandriranja i poplava prostora sela Drnje i Sigetec. Manje intervencija je prekopanje novog kanala kojim je odsječen veliki dravski meandar u šumi Repaš i gradnja nasipa kraj sela Sigetec. Prema tome moguće je utvrditi kako podaci iz 1780-ih prikazuju stanje rijeke Drave i njenog priobalja prije razdoblja većih intervencija.

Opisi i karte omogućuju uočavanje i nekih većih promjena toka nastalih prirodnim putem. Jedna od tih promjena je i preseljenje toka Drave sa sjevera na jug. Stari tok Drave je išao približno današnjom kopnenom hrvatsko-mađarskom granicom na području sadašnje općine Gola. Dio toga prostora zauzima kanal zvan Ždalice koji je nekada bio jedan od dravskih rukavaca. I opis s početka 1780-ih je tu jasan: »jarak Ždala, kojim je nekoć tekla Drava, otkako je ta rijeka uzela drugi tok«. No kod zaključivanja treba biti oprezan. Naime prostor između jarka Ždalice (Ždale) i novog toka rijeke Drave je bio predmet spora između vojnokrajiskih vlasti i ugarske županije Somogy koja je iznosila argumente da taj jarak nije predstavljao stari tok Drave.

Poplave

Drava ima snježno-kišni ili nivalno-pluvijalni riječni režim s višim vodostajom dva puta godišnje. Postoje podaci o intenzitetu poplava iz početka 1780-ih. Kraj Selnice u Križevačkoj županiji se poplava se najdulje zadržavala topljenja snijega u proljeće. U istoj županiji za selo Botovo piše: »rijeka se obično izliva u vlažnu jesen i u proljeće, kada se otapa snijeg. Poplavi i selo i okolice pola sata naširoko. Potraje 14 dana, često do mjesec dana, za koje su vrijeme svi prolazi zapriječeni.«

⁷ Izvori za sve daljnje podatke u radu odnose: Kriegsarchiv Wien, kartografska zbirka BIXa797; BIXa801 Nr. 2.; *Virovitička županija*, Hrvatska na tajnim zemljovidima. Knj. 5. priredile I. Hrobec i I. Jukić, Zagreb, 2002.; *Đurđevačka pukovnica*, Hrvatska na tajnim zemljovidima. Knj. 8. priredili Valentić, M., Hrobec, I., Jukić, I., Zagreb, 2003.; *Križevačka županija*, Hrvatska na tajnim zemljovidima. Knj. 9. priredili Valentić, M., Hrobec, I., Jukić, I., Zagreb, Zagreb, 2004.; *Varaždinska županija* Hrvatska na tajnim zemljovidima. Knj. 10. priredili Valentić, M., Hrobec, I., Jukić, I., Zagreb., Zagreb 2005.

Sl. 3 Repaški kanal, jedna od znatnijih intervencija na Dravi prije početka 1780-ih godina

Kraj Drnja u Đurđevačkoj pukovnji o poplavama piše: »Kada u Koruškoj i Štajerskoj padnu jake kiše, no napose za topljenja snijega u proljeće, rijeka naglo nabuja i u 24 sata toliko nabuja da na raznim mjestima preplavi obale i poplavi niski kraj s objiju strana tako da se tada u ovdašnjemu kraju može napredovati samo zemaljskim cestama, iako često tek uz mnogo muke i uz velike opasnosti. Zbog jake snage, kojim rijeka teče, napose za visoke vode, prudine ponegdje bivaju otplavljene, naprotiv, na drugim se mjestima talože nove.«

Intenzitet poplava na prostoru Đurđevačke pukovnije kraj sela Brod (Brodić), ali i dinamiku rijeke prikazuje slijedeći opis: »kada u Koruškoj i Štajerskoj padnu jake i dugotrajne kiše ili kada se u proljeće naglo otopi snijeg, ta rijeka za kratko vrijeme toliko nabuja da se prelije preko obala i izlije. Mjesta na kojima se ona prvenstveno prelije i izlije jesu: odmah podno molvarske i virovske skele, kroz razne jarke kao što je poznato: Mrtvica, Medvedička, Nova mrtvica, dalje niže kod Đukina puta u Drenovičku mrtvicu, u jarak Belčin, u Crnec i kod konaka ili staja za stoku Kingovo i Bakovci. Time nabujaju ne samo spomenuti, nego i svi ostali baroviti jarci između rijeke Drave i Bistre; isto tako i izlijevanjem rijeke Bistre nabujaju jarci koji se nalaze s njezine druge strane; i cijeli kraj kroz šume bude poplavljen, pa u tom kraju ne budu poplavljeni samo neka povišena mjesta na iskrčenim poljima koja se tu nalaze. Zbog spomenute poplave, koja još dugo nakon što se voda povuče čini sasvim neuporabljivim sve putovi koji idu kroz ovu sekciju, na nekim su dijelovima uzduž rijeke izgrađeni nasipi koji su, u cijelosti uzevši, od male koristi i malo-pomalo opet potonu i zarastu ili se pak uruše ili budu otplavljeni jer ih voda podloka zbog zemlje koja je na njima jako pomiješana s pijeskom. Na planu označeni baroviti jarci ili takozvane Mrtvice dijelom su stari tokovi Drave ili isplavljeni jarci, u kojima se voda skuplja kod izlijevanja rijeke i uvijek ostaje u njima, i većinom su gusto obrasli trskom.«

I u Virovitičkoj je županiji bilo velikih problema s poplavama, što je primjerice zabilježeno kraj sela Bačevac: »kada se pak izlije rijeka Drava, što se obično događa svake godine dva puta, u proljeće i jesen, spomenuta rijeka napuni sve te jarke i potoke vodom, čime je cijeli ravni kraj kako prema sjeveru tako i prema jugoistoku, uzduž uzvišice, sve dolje do Vaške poplavljen. Ta se poplava prema trajanju vlažna vremena zadržava pet dana, 10 dana ili čak i dulje, a za to vrijeme tim se krajem nigdje ne može proći vozilima, a pješice i na konju također samo s rizikom. Često se puta međutim, od jednog do drugoga mjesta ne može dospjeti nikako drukčije nego s malim čamcima.«

Sačuvan je i opis poplave Drave kraj sela Kapinci i Žuta Bara u Virovitičkoj županiji: »kada se ta rijeka prelije preko podjednako visokih obala, što se svake godine događa barem dvaput, u proljeće i jesen, poplavljen je cijeli teren koji se spušta podno vododerine, koja, kao što se vidi na planu, protječe uzduž rijeke kroz cijelu ovu sekciju. Od te poplave u poplavnom području ostaju mnoge bare i time se natapaju vidljivi jako blatnjava jarci, od kojih bare rijetko presuše u kasno ljeto, a jarci pak ni u koje doba.«

O posljedicama poplava na ovlaživanje tla u okolici Šokac Miholjca (Donjeg Miholjca) govori slijedeći podatak: »za topljenja snijega i u drugo doba nakon dugotrajno vlažna vremena ova rijeka preplavljuje obale i s ove strane poplavljuje cijeli niski kraj do vododerine. Ta izlivanja ostavljaju za sobom velike bare i močvare, koje opet isuše vrlo rijetko, i to tek u kasno ljeto.«

Na prostoru sela Sveti Đurađ u Virovitičkoj županiji također postoje podaci o intenzitetu poplava Drave početkom 1780-ih godina: »ova rijeka svake godine dva, pa i tri puta preplavljuje obale, posebno u jesen i u proljeće za otapanja snijega. Tada u Ugarskoj poplavljuje širok pojas zemlje, a s ove strane cijeli niski kraj do vododerine koja se jasno može vidjeti na planu. Te poplave, koje već prema vremenskim prilikama traju tri, osam, pa i 14 dana, ostavljaju na tom niskom terenu, koji se općenito naziva rit i koji je jako obrastao grmljem, stalne močvare i bare. To se područje stoga nikad ne može proći na konju i kolima, a pješice samo katkad u vrlo suho doba. Iznimka je kolni put iz Šokac Miholjca k skeli, na kojemu se preko barskih jaraka koje mora prijeći nalaze drveni mostovi i kojim se u svako doba, sve dok Drava ostaje unutar svojih obala, može voziti.«

Zanimljivo je istaknuti kako prostor grada Osijeka nije bio podložan poplavama, što nije bio slučaj i s njemu susjednim prekodravskim krajem u Baranjim o čemu postoji slijedeći opis: »rijeka s ove strane nikad u ovome kraju ne prouzroči poplavu; naprotiv, s one strane, jer su obale vrlo niske, poplava se lako događa, te se širi dva, i više sati.«

Zaštita od poplava

Za obranu od poplava su bili građeni nasipi, kao primjerice kraj sela Sigetec u Đurđevačkoj pukovnji. Poznato je kako su bare i močvare su predstavljale prirodne regulatore obrane od poplava jer su primale višak vode. Bara kraj spomenutog sela Sigetec to dobro ilustrira: »bara koja ostane od poplave, nakon što voda opadne, i unutar i izvan sela, tako je duboka da se kroz selo jedva može napredovati na konju. Bara se vrlo polagano opet osuši.« Slično je bilo i na prostoru šume Repaš, no tamo je bio izražen problem što se naplavljena zemlja nije mogla osušiti: »svake godine cijeli taj kraj barem dva puta bude poplavljen nakon čega, kada voda otekne, zemlja stalno ostane vlažna i meka.«

Selo Spoje u Virovitičkoj županiji je ležalo na vododerini koja je ograničavala poplave koje svake godine prouzročila rijeka Drava, tako da poplave nisu mogu doprijeti u selo, niti dalje na poljoprivredna zemljišta.

Močvarna područja su od poplava štitila i Nard u Virovitičkoj županiji: »na ovoj je obali susjedni niski teren pun velikih bara koje su djelomično obrasle grmljem i žbunjem. Ove bare, među kojima Mertvača i Soldin nikad ne presuše i ni u koje se doba preko njih ne može prijeći, natapaju poplave koje svake godine u proljeće i jesen prouzroči Drava. No ta izlivanja zbog vododerine koja leži ispred rijeke ne poplavljuju duboko u zemlju. Nisko područje koje je podložno poplavi, i koje se

prema ovdašnjemu jeziku naziva rit, što znači poplavljeni kraj, ne može se dobro prijeći. U njemu se ljeti drži šumska stoka.«

I područje Sarvaša su od poplava štitile vododerine i bare: »s ove se strane ta poplava širi do vododerine koja se odvaja od rijeke povrh sela na četvrt sata udaljenosti. U ovome poplavljenom dijelu nalazi se bara zvana Okrugljača u kojoj, nakon što poplava prođe, zaostaje voda i koja vrlo rijetko presuši.«

Dravske šume

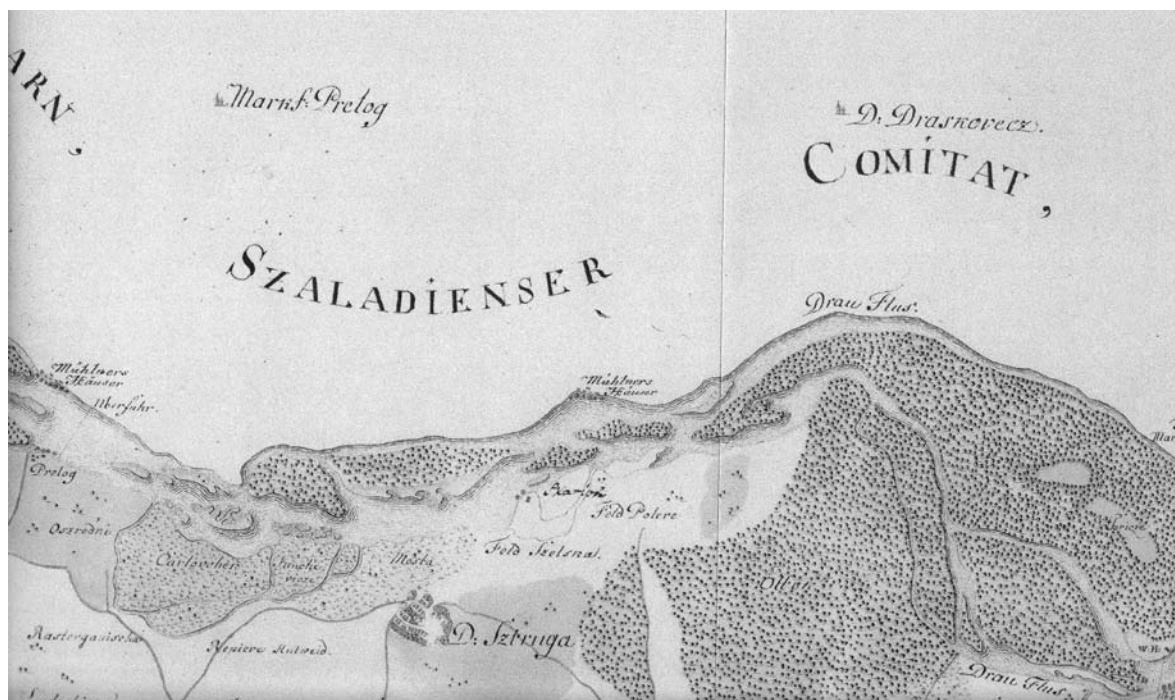
Posebno pitanje predstavljaju dravske šume. Na prostoru Varaždinske županije veliki pridravski šumski kompleksi su početkom 1780-ih godina bili na dravskim adama. Dio tih šuma je bio loše kvalitete, npr. ada zvana Lovrečanski otok je bila obrasla gustim grmljem i rijetkom šumom, »dijelom srednje visokih, dijelom visokih stabala«. Gotovo identično stanje je bilo i u dravskom priobalju uz sela Virje Otok, Zamlaka i Svibovec, gdje se šuma sastojala samo od grmlja s vrlo rijetkim srednje visokim stablima. Zanimljivo je da je u okolici Varaždina te u susjednim selima uz Dravu veći dio nekadašnjih šuma iskrčen, a jedino su još preostale šume na dravskim adama.

U Križevačkoj županiji su šume bile iskrčene u pridravskom prostoru sjeverno od Ludbrega te na cijelom potezu od Legrada do Botova, gdje je počinjala Đurđevačka pukovnja. U toj su županiji postojala tek dva veća područja pokrivena pridravskim šumama – jedno je bilo u okolici sela Hrzenice, a drugo sjeverno od Velikog Bukovca. Također su zabilježene šume, koje su se nalaze na dravskim otocima. One su bile loše kvalitete, obrasle tek srednje visokim stablima i gustim žbunjem.

Na teritoriju Đurđevačke pukovnije jedino veće iskrčeno područje postojalo je u okolici selâ Drnje i Sigetec, a »šumarci koji se tu i tamo nalaze na ovoj obali Drave i na njezinim otocima nemaju važnosti«. Krčenje šuma je na tome prostoru počelo još u drugoj polovici 16. stoljeća kada su osnovane vojnokrajiske utvrde na samoj obali Drave. Stanje s početka 1780-ih godina govori o

SI. 4 Dravske šume u dijelu Varaždinske županije početkom 1780-ih godina

SI. 5 Dravske šume u dijelu Križevačke županije (sjeverno od Velikog Bukovca) početkom 1780-ih godina

završetku procesa krčenja: »od nekadašnjih šuma ovdašnjega kraja, koje su gotovo sasvim iskrčene i pretvorene u polja, vidi se samo još tu i tamo ostavljena visoka stabla koja stoje u redovima«.

Veliki su prostor obuhvaćale šume na prostoru Prekodravlja, o čemu postoje opisi: »na drugoj strani rijeke, u takozvanom Repašu, kako se zove cijeli kraj između Drave i jarka Ždale, šume se većinom sastoje od žbunja pomiješanog s rijetkim visokim stablima i ispresijecane su, kao i cijeli spomenuti kraj, jarcima i potocićima.« No i tamo je započelo krčenje: »šuma ima znatno velike iskrčene i iskoristive krčevine te dijelom i zimi nastanjene konake ili staje za stoku«.

U ostatku pridravskog prostora Đurđevačke pukovnije su bile velike šumske površine no i tamo se vidi kako je započeo proces krčenja što je moguće vidjeti iz opisa: »šuma kojom je sasvim pokrivena ova sekcija od desne obale rijeke Drave prema jugu i zapadu, sastoji se isto tako od visokih stabala i gusto zarasloga grmlja. U njoj se na iskrčenim mjestima i poljima katkad mogu zateći takozvani konaci ili staje za stoku, u kojima graničari preko zime običavaju držati rogatu stoku, jer ne mogu dopremiti kući sijeno koje su pripremili zbog ljeti gotovo uvijek neuporabljivih putova«.

U Virovitičkoj županiji su na gotovo čitavom pridravskom prostoru ostali sačuvani veliki šumski kompleksi u gornjem toku koji su bili tek djelomično iskrčeni oko sela Bazje, Vaška, Kapinci, Žuto Brdo, Sopje, Noskovci itd. U gornjem toku Drave u Virovitičkoj županiji postoje brojni podaci o šumama, npr. oko Lukača su zabilježene guste šume visokih stabala i gustoga grmlja. Oko Detkovca je okolna šuma bila obrasla »gustim visokim stablima i ispresijecana je gotovo nebrojenim znatnim barskim jarcima, koji su svi međusobno povezani.«

Prostor donjeg toka rijeke Drave u Virovitičkoj županiji je bio siromašniji pridravskim šumama od gornjeg toka. Gotovo potpuno su bila iskrčena područja oko Moslavine, Šokac Miholjca, Svetog Đurađa, Podgajaca pa sve do ušća u Dunav, s izuzetkom Petrijevac gdje je ostao sačuvan veći šumski kompleks.

Gradska naselja na Dravi

Sl. 6 U Đurđevačkoj pukovniji je najveći dio iskrčenih šuma početkom 1780-ih godina bio na jugo-zapadu

Od gradskih naselja, uz same obale rijeke Drave nalazili su se grad Osijek i trgovište Legrad. Na drugoj strani grad Varaždin je bio tek u neposrednoj blizini jednog od perifernih dravskih rukavaca. On nije bio »nadvišen ni sa koje strane, no bez obzira na to ipak u današnje doba ima lošu obranu, napose zato što su predgrađa vrlo blizu jarku. To bi se moglo popraviti kada bi ta predgrađa na njihovim vanjskim krajevima bila okružena raznim šancima i redutama, s kojih bi se onda moglo pucati na dobar dio okolnoga kraja i braniti ga. Kod jednog takvog prijedloga ne bi bilo niti teško, kada bi se u jarke tih šanaca dovela voda iz rijeke Drave, tim više što se jedna žila te rijeke proteže tek nekoliko stotina koraka od predgrađa. Ona je ranije bila povezana s rijekom te je bila uništena novim kanalom vidljivim na karti. Kako bi se sada ona iskoristila, ta bi se žila kod kanala nanovo otvorila te bi se na spomenutoj maloj udaljenosti iz nje iskopao kanal za dovod vode. Rijeka Drava udaljena četvrt sata ima za komunikaciju s Ugarskom novi drveni most dug 200 koraka i širok devet koraka. Ta je rijeka zbog njezinih razdijeljenih malih zavoja kopanjem novog kanala dovedena u uredno korito koje je 100 hvata široko i od hvat i pol do dva i pol hvata duboko. Rijeka kroz cijelu ovu sekciju ima promjenjivu širinu i dubinu tako da se čas suzuje, a čas opet proširuje.«

Osijek je opisan kao utvrđen, dobro opskrbljen grad koji »leži na slobodnoj ravnici i na rijeci Dravi, ima dva predgrađa (nazvana Varoš), jedno prema istoku i drugo na zapadnim stranama, povrh toga i majure položene prema jugu te sa sjeverne strane na onoj strani Drave utvrđenu krunsku utvrdu, pored odjela lađarske uprave. (...) Utvrde tvrđave dominiraju nad krajem do predgrađa, majura i rijeke Drave s krunskom utvrdom. Dobro izgrađeni drveni most van osiguranog puta od tvrđave preko rijeke Drave u odjel lađarske uprave dobro se brani iz tvrđave i također iz krunske utvrde na suprotnoj strani. Rijeka Drava s ove strane, kako kod Gornje tako i kod Donje Varoši, do tvrđave ima visoke i strme obale koje se pak kod tvrđave i u njoj spuštaju te se izjednačavaju s obalama s one strane rijeke. To udubljenje na tvrđavi služi tome da se može poplaviti jarak na dravskoj strani; inače je visina ove obale tri, pa i četiri hvata; dubina je vode općenito dva do tri hvata, širina 200 koraka. Most koji je preko nje izgrađen dugačak je 240 koraka i širok 12 koraka.

Trgovište Legrad sa sjeverne je strane bilo »okruženo rijekom Dravom i u ostalome barom Rastić. U njemu se nalazi varoška kuća, koja je, kao i župna crkva, solidno građena. Te su zgrade, međutim, posred trgovišta i brane samo trg i nekoliko uličica. Crkva Sv. Ivana izgrađena pored mosta samo je od drva. Bara Rastić ili Mali Bosut, koja je povezana s Dravom, široka je šest hvata i duboka četiri stope, ima blatnjavo dno i stopu, pa i dvije stope visoke, strme obale. Preko nje se može prijeći samo po mostu. Rijeka Drava presijeca u ovdašnjem kraju vrlo mnoge otoke različite veličine, koji su dijelom šumoviti, a dijelom nešumoviti. Protoci rijeke između njih širinom su i dubinom isto tako različiti pa se pouzdano ne mogu odrediti i o njima se može reći samo toliko da su, napose za male vode, vrlo nepovoljni za plovidbu. Ti se otoci završavaju kod ušća. Mađarska strana rijeke dominira nad njezinom ovdašnjom stranom. Most, koji je građen za koprivničku cestu preko bare Malog Bosuta ili Rastića, drven je, dug 15 koraka i širok sedam koraka, i u dobrom je stanju. Prebacivanje na drugu stranu odvija se samo ravnom skelom. Svim se putovima koji odavde vode u svako doba može voziti teretnim kolima. Imaju čvrsto, pjeskovito tlo koje vrlo dobro odolijeva vlazi. Gostionice izgrađene na koprivničkoj cesti građene su samo od drva.«

Sela na obalama rijeke i njenih rukavaca

Više se seoskih naselja nalazilo na obalama Drave. U Varaždinskoj županiji su to bila sela: Žabnik, Štefanec i Šemovci, u Križevačkoj županiji su na rukavcima Drave bila sela Selnica i Botovo, u Đurđevačkoj pukovniji na samoj Dravi sela Drnje, Sigetec i Brod (Brodić), a u Virovitičkoj županiji sela: Kapinci, Žuto Brdo, Moslavina, Šokac Miholjac (Donji Miholjac), Sveti Đurađ, Podgajci, Bistrinci, Nard, Petrijevc, Sarvaš i Bijelo Brdo.

Sela Žabnik, Štefanec Varaždinskoj županiji su nekoliko puta mijenjala lokaciju o čem je pri opisu sela Žabnik zabilježeno slijedeće: »veliki pritisak vode udara na obalu s ove strane visoku stopu, koja je podložna tom stalnom kidanju i ispiranju i to tako da su se ovo selo kao i dva naredna sela, Štefanec i Šemovec, češće morali seliti. Škrti su i opisi sela koja su se nalazila na samim obalama Drave u Križevačke županije. Za Selnicu je zabilježeno: »selo nema solidne zgrade, leži na ravnici i na rukavcu kojim rijeka Drava zavija prema ovamo i koji se četvrt sata sjeverno od sela opet spaja s njom. Selo nije nadvišeno ni s koje strane.« Za selo Botovo piše samo da. »nema solidne zgrade, leži na ravnici i nije nadvišeno ni s koje strane. Rukavac, koji izlazi iz Drave i protječe tik pored sela.«

U Đurđevačkoj su pukovniji na obalama Drave bila smještena tri sela. Drnje je opisano kao veliko selo koje »ima četiri dijela: prvi njegov dio, u kojemu se nalaze crkva i časničko konačište, leži na otoku koji tvore potok Torčec te jarci kojima istječe voda iz rijeke Drave, i koji je drvenim mostom povezan sa selom Botovom u Civilnom dijelu; granica sa selom Botovom ovdje je određena samo suhim jarkom. Drugi i veći dio, zvan Židovaroš, leži na otočiću koji tvori Drava, i taj je dio povezan s prvim dijelom sela dvama drvenim mostovima, od kojih jedan vodi preko rukavca Drave, a drugi preko potoka Torčeca. Taj je dio novo izgrađenim mostom preko većeg rukavca Drave povezan s četvrtim dijelom sela, koji se najvećim dijelom sastoji od štagalja i staja za stoku i koji leži na velikom otoku rijeke Drave. Treći dio sela leži na drugoj strani, na lijevoj obali rijeke, i isto se tako u njemu nalaze staje za stoku, štagljevi, a veza s prvim i četvrtim dijelom sela održava se s pomoću ravnih skela.«

O Sigecu i njegovoj bližoj okolici zabilježeno je slijedeće: »leži na ravnici, tik do rijeke Drave, koja ga obično svake godine, kao i cijeli ravni kraj, poplavi, iako je za sprečavanje poplava, kako se vidi na planu, uzduž rijeke nasipan nasip.« Obala rijeke Drave s ove strane, od Židovaroši nizvodno skroz dolje do ispod stare Drave, nadvisuje obalu s druge strane i dominira nad velikim otokom. Staje za stoku, koje stoje na velikom otoku i do kojih se dolazi skelom, loše su drvene zgrade, koje pripadaju ovamo k selu. Lokve i jezera s ove strane dolje niz Dravu označene na planu, izdanci su starog toka rijeke koji se na ovdašnjem jeziku nazivaju Maštvice. Prilično su duboki i najvećim dijelom obrasli trstikom, presuše vrlo rijetko, jednom u kasno ljeto, i svakogodišnje ih poplave s vremena na vrijeme ponovno napune.« Za Brod (Brodić) piše tek da »leži na rijeci Dravi, na njezinoj desnoj obali. Drava.«

U Virovitičkoj županiji su za naselja vrlo šturi podaci. Za Šokac Miholjac postoji tek slijedeća zabilješka: »Ovo selo leži na rijeci Dravi i na zemaljskoj cesti iz Ugarske preko Virovitice za Osijek itd., koja tuda prolazi.« O Podgajcima je samo kratki opis da rijeka Drava »ovdje protječe tik ispod sela u dubokom zavoju«, a o Bistrincima da »ovo selo leži na rijeci Dravi, na njezinoj desnoj obali,

SI. 7 Na prostoru Đurđevačke pukovnije sela Drnje, Sigetec i Brod nalazila su se na samoj obali Drave

koja nadvisuje obalu s druge strane. Za Nard piše: »ovo selo leži na rijeci Dravi, na njezinoj desnoj, ovdje povišenoj obali«. Petrijevcu su opisani slijedećim riječima: »ovo selo leži na povišenom terenu, najvećim dijelom u dubokom zavoju na rijeci Karašici, koja se nedaleko od njega ulijeva u rijeku Dravu, te na prolaznoj zemaljskoj cesti iz Ugarske i Hrvatske za Osijek«. Sarvaš »leži na zaravni, ispod njega na sjevernim stranama na nepunih četvrt sata udaljenosti protječe rijeka Drava, ima od kamena izgrađenu crkvu, solidno građenu vlastelinsku kuću i isto tako građenu gostionicu. Kroz njega prolazi i cesta koja preko Dalja vodi za Vukovar«. Bijelo Brdo »leži na padini zaravni koja se stere prema jugu i zapadu, tik do rijeke Drave. Tik do ovoga sela spomenuta se rijeka odvaja od vododerine polsatnim zavojem. Zemljište unutar njega za rasta rijeka i njezina prelaska preko obala sasvim poplavi. Bare vidljive u tome poplavljenom kraju vrlo rijetko sasvim presuše, u ostalome nemaju važnosti. Drugi poplavljeni kraj nastaje na isti način kao i prethodno spomenuti kraj. On se širi tričetvrt sata u širinu, naime do onamo, gdje se rijeka Drava spaja s rijekom Dunavom«.

O plovidbi, skelama (brodovima) i mostovima

Drava je bila plovna rijeka, no česte su promjene njenog toka otežavale plovidbu. Inače se tom rijekom plovi splavima i trgovačkim brodovima. Prigodom opisa Varaždinske županije izneseno je mišljenje kako bi čišćenjem ove rijeke plovidba »dobila veliku korist, a bile bi stvorene i mnoge prednosti za državu.« U okolici Varaždina su otoci i kanali na većini mjesta otežavali plovidbu, »predstavljaju za nju opasnost i usporavali je.« Prudine i otoci su smetali plovidbu Dravom u okolici Selnice i Legrada u Križevačkoj županiji, a kraj Botova je zabilježeno: »prudine otežavaju plovidbu, napose za male vode, jer češće postoji opasnost da se brodovi nasuču. Brodovi koji plove mogu se nadgledati i na njih se može pucati s gore na drugoj strani rijeke u Mađarskoj, isto kao i na kraj s ove strane rijeke«. Problem plovidbe je bio izražen i na prostoru Đurđevačke pukovnije, pa za probleme plovidbe u okolici Drnja piše: »prudine, jednako tako kao i velika stabla, koja voda katkad donese sa sobom i čvrsto prisloni na prudine, čine vožnju brodom na toj rijeci vrlo opasnom i nesigurnom, pa se gotovo svake godine nasuču ili potonu razni natovareni brodovi«. Nište bolje nije bilo ni kraj sela Brod gdje: »snagom bujajućeg toka ta rijeka za kratko vrijeme stvori otoke i prudine tamo gdje ih prije nije bilo, čime plovidba brodom bude vrlo nesigurna i gotovo svake godine neki se brodovi nasuču i potonu.«

Preko Drave su vodila tri mosta – kraj Varaždina, Osijeka i Drnja. Valja napomenuti kako se u slučaju Drnja radilo o mostu koji je premošćivao veći od dva rukavca Drave, dok se preko drugog rukavca, zapravo repaškog kanala promet odvijao skelom (brodom).

Osim putem mostova promet preko rijeke Drave se odvijao i preko 16 skela (riječnih brodova) od kojih su 2 bile u Varaždinskoj županiji (kraj dvorca Križovljan u pravcu Ormoža i Svibovec), 5 u Križevačkoj županiji (Hrženica, Veliki Bukovec, Selnica, Legrad i Botovo), 6 u Đurđevačkoj pukovnji (Drnje, Sigetec, molvarska, novigradska i virovska skela te Brod) te 3 u Virovitičkoj županiji (Bazje, Noskovci i Šokac Miholjac). Neke od tih skela su bile male, kao primjerice ona kraj Hrženice, koja se sastojala »samo od jedne splavi«.

Zlatarstvo i mlinarstvo

Rijeka Drava je iz prostora bliže svom izvoru donosila pijesak bogat zlatnim zrcima, o čemu je prigodom opisa Križevačke županije tek usput zapisano kako: »valja još primijetiti da ta rijeka sa sobom nosi vrlo mnogo zlatnog pijeska«. Iz drugih je izvora poznato kako su ljudi ispirali zlato iz Drave.

Mlinarstvo je bila značajna djelatnost, a stalni protok vode predstavljao je neograničenu i besplatnu energiju koje je pružala rijeka Drava. Na Dravi su zabilježena 144 mlina od toga je 41 bio na prostoru koji kartografski pokriva Križevačka županija, 47 ih je zabilježeno na odsjeku

koji obuhvaća Đurđevačka pukovnija, 32 na prostoru koji obuhvaća Virovitička, a 24 na teritoriju koji kartografski pokriva Varaždinska županija. Od 144 ucrtanih mlinova 44 ih je zabilježeno na ugarskoj obali Drave, a čini se kako su ti mlinovi bili izvan jurisdikcije hrvatsko-slavonskih županija i Đurđevačke pukovnije, tj. da je 26 njih pripadalo u Zaladsku, 14 u Šomođsku (Šimešku) i 4 pod Baranjsku županiju. Radilo se o oko 30 posto od svih na kartama ucrtanih dravskih mlinova. Na su obali Drave je zabilježeno 100 mlinova ili njih dvije trećine. Prema tome bi u Varaždinsku i Križevačku županiju spadalo po 19 mlinova, pod Đurđevačku pukovnicu 40, a pod Virovitičku županiju 22 mlina. Moguće je uočiti najveću koncentraciju mlinova na vojnokrajškom prostoru.

Umjesto zaključka

U ovom je radu dan prikazati rijeke Drave početkom 1780-ih godina i to na prostoru od štajersko-hrvatske granice do ušća rijeke Drave u Dunav, u duljini od približno 305 km. Temeljni izvori iz kojih je napravljena približna rekonstrukcija značajki rijeke Drave početkom 1780-ih godina su jozefinske karte s pripadajućim opisima Varaždinske, Križevačke i Virovitičke županije te Đurđevačke pukovnije s početka 1780-ih godina. U radu sam koristio objavljenu verziju karata u izdanju Hrvatskog instituta za povijest. Valja naglasiti kako je publiciran jedna od dviju verzija karata tako da sam u pojedinim slučajevima po posegnuo i za podacima u drugim verzijama karata. To je bilo važno kod pokušaja pojedinih kvantifikacija. Naime u nekim objavljenim kartama nisu bili označeni mlinovi koji se pak nalaze ucrtani u drugim verzijama karata. U ovom su članku predstavljene dimenzije rijeke Drave: širina, dubina, brzina i visina obala, u onoj mjeri koliko je to bilo moguće rekonstruirati te su mjere iz 18. stoljeća preračunate u suvremeni metrički sustav. Dani su podaci o dinamici i intenzitetu poplava koje su bile najintenzivnije dva puta godišnje (osobito u proljeće i jesen). Utvrđeno je postojanje 16 skela (brodova), 3 mosta i 144 mlina. Također su izneseni podaci o dravskim šumama, plovidbom izgledu naselja itd. Istraživano je razdoblje posebno zanimljivo jer je prethodilo većim radovima na regulaciji Drave te prikazuje ovu rijeku u onakvom obliku kakva je bila prije znatnijih ljudskih intervencija na njoj s time kako valja istaknuti da se radilo o dinamičnoj rijeci koja je često mijenjala svoj tok, što ilustrira opis dravskih rukavaca: »njihove su širine i dubine također stalno promjenjive i teško ih je odrediti«. Rezultati o izgledu i osobitostima rijeke Drave na jozefinskim kartama mogu predstavljati polazište za buduća istraživanja dinamike hidrografskih odnosa i biti jedna od uporišnih točaka pri budućim istraživanjima povijesti transformacije dravskog okoliša.

Tablica 1 - Širina, dubina i visina obale rijeke Drave početkom 1780-ih godina (područje od hrvatsko-štajerske granice kraj Dubrave Križovljanske do ušća Drave u Dunav)

Područje	Naselje	Širina	Dubina	Visina obale
Varaždinska županija	Dubrava Križovljanska	60-120 hvati	6-9 stopa	6-8 stopa
Štajerska	Ormož	70 hvati	4-5 hvati	4-5 stopa
Varaždinska županija	Strmec	80-110 hvati	4-5 hvati	
Varaždinska županija	Svibovec	40-110 hvati	4-6 hvati	
Varaždinska županija	Varaždin	100 hvati	1,5-2,5 hvata	1-2 stope
Križevačka županija	Čičkovina-Karlovec	40-140 hvati		
Križevačka županija	Čičkovina	200 koraka		2-3 stope
Križevačka županija	Hrženica	240-300 hvati		
Križevačka županija	Struga		8 stopa – 2 hvata	2 stope
Križevačka županija	Selnica	200-220 hvati	7-10 stopa	
Križevačka županija	Legrad	140 hvati	8-10 stopa	3 stope
Križevačka županija	Botovo	80-200 hvati	2-3 hvata	

Đurđevačka pukovnija	Drnje	300-400 koraka	3-6 hvati	
Đurđevačka pukovnija	Ždala	120-1200 koraka	4-6 hvati	
Đurđevačka pukovnija	Brodić	150-300 koraka (150-200 hvati)		
Virovitička županija	Rušani	124-180 hvati	4-5,5 hvati	
Virovitička županija	Kapinci-Žuto Blato	55-150 hvati	1-2 hvata	
Virovitička županija	Moslavina	80-100 hvati	1-2 hvata	
Virovitička županija	Šokac Miholjac	300-400 koraka	3-5 hvati	
Virovitička županija	Sveti Đurađ	200-250 koraka	Do 2 hvata	
Virovitička županija	Nard	230-250 koraka	2-3 hvata	
Virovitička županija	Petrijevci	200-250 koraka	2-3 hvata	
Virovitička županija	Osijek	200 koraka	2-3 hvata	3-4 hvata

Tablica 2 – Skele (brodovi) na rijeci Dravi početkom 1780-ih godina

Područje	Skela (brod)
Varaždinska županija	Kraj dvorca Križovljan (prema Ormožu)
Varaždinska županija	Svibovec
Križevačka županija	Hrženica
Križevačka županija	Veliki Bukovec (prema Sv. Mariji)
Križevačka županija	Selnica (prema Dubravi)
Križevačka županija	Legrad
Križevačka županija	Botovo
Đurđevačka pukovnija	Drnje
Đurđevačka pukovnija	Sigetec
Đurđevačka pukovnija	Novigradska skela
Đurđevačka pukovnija	Molvarska skela
Đurđevačka pukovnija	Virovska skela
Đurđevačka pukovnija	Brodić (Brod)
Virovitička županija	Bazje (prema Barcsu)
Virovitička županija	Noskovci
Virovitička županija	Šokac Miholjac (Donji Miholjac)

Tablica 3 - Mlinovi na Dravi

Područje	Lokacija mlina	Broj mlinova
Varaždinska županija	Draskovicha melin - Strmec	2
Varaždinska županija	Svibovec (lijeva obala)	5
Varaždinska županija	Varaždin	11
Varaždinska županija	Trnovec	4
Varaždinska županija	Štefanec	2
Križevačka županija	Čičkovina (lijeva obala)	6
Križevačka županija	Hrženica (lijeva obala)	7
Križevačka županija	Struga (desna obala)	2
Križevačka županija	Struga (lijeva obala)	6

Križevačka županija	Veliki Bukovec	12
Križevačka županija	Veliki Otok (lijeva obala)	2
Križevačka županija	Legrad	4
Križevačka županija	Đelekovec	1
Križevačka županija	Torčec (lijeva obala)	1
Đurđevačka pukovnija	Drnje	13
Đurđevačka pukovnija	Molve	15
Đurđevačka pukovnija	Brod (lijeva obala, uz Vizvar)	3
Đurđevačka pukovnija	Brod (lijeva obala, uz Herszinje)	1
Đurđevačka pukovnija	Sesvete (lijeva obala)	3
Đurđevačka pukovnija	Sesvete (desna obala)	10
Đurđevačka pukovnija	Pitomača	2
Virovitička županija	Vaška	8
Virovitička županija	Sopje (lijeva obala)	6
Virovitička županija	Šokac Miholjac (lijeva obala)	2
Virovitička županija	Podgajci (lijeva obala)	2
Virovitička županija	Petrijevci	7
Virovitička županija	Osijek	7

Summary

The author tried to portray the regions alongside Drava River, from its Slovene Styria upper course, down to its very end, the confluence with Danube River of roughly 305 km stream. The article is based primarily on the maps and land registry data from the Hapsburg's Joseph II. Land Survey in early 1780s. The author covered the area of Drava River basin and the banks' belt in the counties of Varaždin, Križevci and Virovitica, as well as in then-Đurđevac' Regiment. The paper provides four dimensions of Drava River: width, depth, speed and height of its banks. Data provided here describe dynamics and intensity of flooding; the river ferries; woods and forests; mills; types and looks of settlements, etc. The researched period is particularly interesting, as it was dating prior to river regulation works; it describes the river itself, as it used to be before human interventions significantly changed its looks. Research results of Drava River in the Joseph II. Land Survey maps can serve as good starting point for future research of hydrographic dynamics and its influence on transformation of environment, hence, the very contribution of environmental history here.

Ekonomska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Volumen VII. / Broj 7
Zagreb - Samobor 2011.
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR - 10000 Zagreb
tel.: +385/1/61-20-148, fax: +385/1/61-56-879

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Sunakladnici / Co-publishers:

Sekcija za gospodarsku povijest Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti Zagreb
(moderator: Hrvoje Petrić)

Međunarodni istraživački projekti: »Triplex Confinium - Hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu« (voditelj prof. dr. sc. Drago Roksanđić) i Triplex Confinium - »Hrvatska riječna višegraničja« (voditeljica: doc. dr. Nataša Štefanec) Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Urednici / Editors-in-chief:

Hrvoje Petrić, Drago Roksanđić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Močanin, Hrvoje Petrić, Drago Roksanđić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksanđić - predsjednik (*Zagreb, Hrvatska*), Daniel Barić (*Le Havre-Pariz, Francuska*), Slaven Bertoša (*Pula, Hrvatska*), Zrinka Blažević (*Zagreb, Hrvatska*), Tatjana Buklijaš (*Cambridge, UK*), Boris Golec (*Ljubljana, Slovenija*), Hrvoje Gračanin (*Zagreb, Hrvatska*), Paul Hirt (*Tempe, SAD*), (Andrej Hozjan (*Maribor, Slovenija*), Halil İnalçik (*Ankara, Turska*), Egidio Ivetić (*Padova, Italija*), Silvije Jerčinović (*Križevci, Hrvatska*), Karl Kaser (*Graz, Austrija*), Isao Koshimura (*Tokio, Japan*), Marino Manin (*Zagreb, Hrvatska*), Christof Mauch (*München, Njemačka*), Kristina Milković (*Zagreb, Hrvatska*), Ivan Mirnik (*Zagreb, Hrvatska*), Mirjana Morosini Dominick (*Washington D.C., SAD*), Géza Pálffy (*Budimpešta, Mađarska*), Daniel Patafta (*Zagreb, Hrvatska*), Lajos Rácz (*Szeged, Mađarska*), Gordan Ravančić (*Zagreb, Hrvatska*), Marko Šarić (*Zagreb, Hrvatska*), Mladen Tomorad (*Zagreb, Hrvatska*), Jaroslav Vencalek (*Ostrava, Češka*), Milan Vrbanus (*Slavonski Brod, Hrvatska*), Zlata Živaković Kerže (*Osijek, Hrvatska*)

Prijelom / Layout:

Saša Bogadi

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

ISSN:

1845-5867

Tisak i prijelom/ Layout and print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2011.

Adresa uredništva / Mailing address:

Hrvoje Petrić (urednik)
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: h.petric@inet.hr

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH i Koprivničko-križevačke županije

PRIKAZI KNJIGA

Gyulai Eva, Horvath Zita, Turbuly Eva, Gospodarstvo i društvo međimurskog vlastelinstva u 17-18. stoljeću (Andreja Talan)	140
Joan Dunayer, Specizam, Diskriminacija na osnovi vrste (Tomislav Krznar)	142
Podravina, Časopis za multidisciplinarna istraživanja, vol. IX, broj 17 (Tomislav Krznar)	145
Podravina, Časopis za multidisciplinarna istraživanja, vol. IX, broj 18 (Tomislav Krznar)	148
Tomislav Krznar, Bioetički mozaik (Hrvoje Jurić)	150
Ian G. Simmons, Globalna povijest okoliša: od 10000. pr. Kr. do 2000. n. Kr. (Aleksandra Đurić)	151
J. Donald Hughes, Što je povijest okoliša? (Aleksandra Đurić)	154
Zapisnik franjevačkog samostana u Našicama. Knjiga I (1739. – 1787.) (Danijel Patafta)	156
Slaven Bertoša, Osebjuno mjesto austrijske Istre: Lupoglavski kraj u srednjem i novom vijeku (Igor Eterović)	158
Radovi Zavoda za znanstveni rad u Varaždinu, br. 22 (Iva Potočnik)	161
Historia Varasdiensis. Časopis za varaždinsku povjesnicu br. 1 (Iva Potočnik)	162
Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, br. 42 (Igor Razum)	163
Prostorno planiranje u Jugoistočnoj Europi (Do Drugog svetskog rata) (Marko Šarić).....	165
Molve – ljudi, selo i okoliš u dugom trajanju, društvo za povjesnicu i starine (Dragutin Feletar)	168
ZNANSTVENI SKUPOVI	170
UPUTE SURADNICIMA / INSTRUCTIONS TO CONTRIBUTORS	179

Popis suradnika u časopisu »Ekonomska i ekohistorija«, broj 7 (2011.):**Karl Kaser**, Universität Graz**Drago Rokandić**, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu**Daniel Barić**, Université François-Rabelais, Tours**Hrvoje Petrić**, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu**Zoltán Hajdú**, Centre for Regional Studie, Hungarian Academy of Sciences, Pečuh**Mira Kolar-Dimitrijević**, Draškovićeve 23, Zagreb**Harald Heppner**, Universität Graz**Nataša Kolar**, Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož**Željko Holjevac**, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu**Igor Žiberna**, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru**Mirela Slukan Altić**, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar Zagreb**Ljudevit Tropan**, Hrvatske vode Zagreb**Andreja Talan**, student, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu**Tomislav Krznar**, Veleučilište u Karlovcu**Hrvoje Jurić**, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu**Aleksandra Đurić**, Sveučilište Eötvös Loránd u Budimpešti**Dragutin Feletar**, član suradnik HAZU, Zagreb-Koprivnica**Daniel Patafta**, Katolički bogoslovni fakultet, Sveučilište u Zagrebu**Igor Eterović**, Lovran**Iva Potočnik**, Varaždin**Igor Razum**, student, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu**Marko Šarić**, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu**Vladimir Šadek**, Koprivničko-križevačka županija**Csaba G. Kiss**, Sveučilište Eötvös Loránd u Budimpešti**Vjeran Kursar**, Filozofski fakultet, Zagreb

Ekonomske i ekohistoriju referiraju:

HISTORICAL ABSTRACTS, ABC CLIO Library, Santa Barbara, California, USA

AMERICA: HISTORY AND LIFE, Washington, USA

JOURNAL OF ECONOMIC LITERATURE (JEL), Pittsburgh, USA

CENTRAL AND EASTERN ONLINE LIBRARY, Frankfurt am Main, Deutschland

ECONLIT - AMERICAN ECONOMIC ASSOCIATION, Nashville, USA